

DOI 10.31909/26168820.2019-(44)-10
УДК 81'373.2:821.161.2.09

Алла СОКОЛОВА*

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ПОЕТОНІМІВ РОМАНУ ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА «ДОФІН САТАНИ»

У статті досліджено функціонально-стилістичні особливості поетонімів роману О. Ульяненка «Дофін Сатани». Основну увагу зосереджено на ономастичній лексиці, яка посідає вагоме місце у словесній палітрі твору. Вона є особливо помітним, стилістично і семантично маркованим експресивним засобом, яскравою прикметою стилю автора.

У межах статті розглянуто антропоформули головних, другорядних та позасюжетних персонажів роману, їх частотність ужитку, з'ясовано специфіку добору та основні функції поетонімів.

У ході дослідження виявлено, що імена, прізвища, прізвиська можуть мати різне семантичне наповнення, варіативність емоційно-оцінних конотацій. Свою індивідуальну винахідливість О. Ульяненко розкриває також в ономастичних компонентах створення характерів, де кожен образ є неповторним.

Для номінації демонологічних образів письменник добирає оніми, вдало обігруючи класичну характеристику сил зла. Використання найменш історичних осіб у романі О. Ульяненка надає зображуваному правдивості, достовірності, підкреслює риси епохальної конкретності.

Проведений аналіз іменувань персонажів роману О. Ульяненка «Дофін Сатани» засвідчив, що поетоніми увиразнюють текст і надають йому яскравого звучання. Різноманітність форм іменування використовується автором творчо, зі стилістичною метою.

Ключові слова: поетонім, антропонім, онімний простір, антропоформула, персонаж.

Постановка проблеми. Вивчення і сприйняття художнього твору є невід'ємним від з'ясування специфіки його мови, того особливого мовного почерку конкретного автора, що є показником неповторної творчої індивідуальності. У художньому творі слово нерозривно пов'язане з образом, оскільки мова є основним його матеріалом. Для того, щоб слово дійсно втілювало авторський задум та образні узагальнення, митець проводить цілеспрямований добір усього словесного матеріалу твору, всієї сукупності лексичних засобів, які здатні з найбільшою силою передати те, що відкрив, пізнав письменник.

Як відомо, вагому роль у створенні художнього образу відіграє ономастична лексика взагалі й система іменувань персонажів зокрема. Саме «ім'я і образ, що паралельно створюються у творчості письменника, доповнюють і уточнюють одне одного»¹, вибудовують художній образ, суб'єктивно відображаючи об'єктивне, втілюючи авторський задум і авторську концепцію персонажа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення ономастики української художньої літератури останнім часом все більше зосереджується на з'ясуванні стилістичної ролі власних назв та їх функціонального навантаження у контексті художнього твору. Означена проблема виразно концентрується у наукових працях Ю. Карпенка, Л. Белея, В. Калінкіна, Т. Немировської, Е. Боевої, Г. Лукаш, М. Мельник та інших дослідників.

---

* Соколова А. – кандидат філологічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, e-mail: allasokolova@ukr.net

¹ Супранская А. В. (1973). *Общая теория имени собственного*. М.: Наука. 31 с.

Однак розробка цих питань у творах сучасних майстрів художнього слова як стилістичного фактора й одного з показників індивідуального стилю автора, на нашу думку, висвітлена вкрай недостатньо. Сказане великою мірою стосується й роману О. Ульяненка «Дофін Сатани» (2003), який сам автор вважав одним з найвдаліших своїх творів.

Присвячений темі гріха і задуманий як текст масової літератури, роман О. Ульяненка репрезентує своєрідну художню стилістику, яка містить досить цікаві оніми із специфічними функціонально-семантичним обертонами.

Наукові завдання та мета статті – проаналізувати поетоніми роману О. Ульяненка «Дофін Сатани», з'ясувати їх функціональне навантаження та особливості використання в онімній системі твору.

Виклад основного матеріалу. У словесній палітрі роману О. Ульяненка «Дофін Сатани» вагоме місце посідає ономастична лексика. Вона є особливо помітним, стилістично і семантично маркованим експресивним засобом, яскравою прикметою стилю автора. І не тільки тому, що особові імена створюють ономастичний світ художнього тексту, відіграють важливу текстотвірну роль у плані розвитку його парадигматики, але й тому, що беруть участь у розвитку та побудові мовної і літературної композиції тексту².

Онімний простір роману «Дофін Сатани» обсяжний і розмаїтий. Творячи образи своїх персонажів, письменник з великою художньою майстерністю конструє для них ономастичні моделі. Доречними тут видаються міркування Ю. Карпенка про те, що світ художньої ономастики відрізняється від світу реальної тим, що «для художнього твору імена вибирає або створює автор», а реальна – «складалася віками і строго детермінована історично»³. На думку вченого, «треба лише встановити що і скільки промовляють власні назви. Від цього й залежить кількість та сутність їх функцій у художньому творі»⁴

У романі О. Ульяненка «Дофін Сатан» поіменовано 77 персонажів та згадуваних осіб, що називаються 1756 разів, Серед них 4 персонажі згадуються найчастіше – кожен більше 102 разів, а всі разом – 1079 разів, що становить 61, 61 % усіх антроповжитків твору. Головні герої роману – Іван Білозуб, Вітька Ракша, Генерал, Ліліт.

Хронотоп роману чітко окреслений автором – це 1989 рік, тобто час загибелі тоталітарного режиму. Репрезентована картина світу символізує тоталітарний патріархальний устрій. У ньому центральне місце посідає Генерал – голова міліцейської держави, якому служать синки-«менти». Такий сюжет у цілому нагадує, так би мовити, «вовчу зграю на чолі з вожаком».

Сожет роману являє історію переслідування чоловіка-вбивці, на якого полює слідча команда чоловіків-злочинців у законі. Одержимий містичною помстою герой – вбивця, що чинить зло несподівано, відповідно до своєї волі й бажання. І кожен з цих чоловіків прагне визволення із колективного світу, враженого невидимою смертю.

Найбільшу кількість ужитків у романі має ім'я **Іван** (363 рази). Частотна уживаність повної форми імені Іван у мові автора та героїв твору зробила його основним іменуванням персонажа: «Іван підходить, дивиться, дівчина повертає голову...»⁵; «Іван постав перед публікою якийсь просвітлений»⁶.

Етимологічне значення імені головного героя Івана Білозуба (від давньо-євр.; Яхве (Бог) змилосердився, Яхве (Бог) помилював; буквально: Божа благодать, дар богів)⁷

² Боева Е. В. (1993). *Антропонімія повістей М. В. Гоголя*: автореф. дис. ...канд. філол. наук. Одеса. 14 с.

³ Карпенко Ю. О. (1984). *Имя собственное в художественной литературе*. Филологические науки. № 4. 35 с.

⁴ Карпенко Ю. О. (2001). *Власні назви в художній літературі*. Наукові записки. Вип. 37. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. 170 с.

⁵ Ульяненко О. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 268 с.

⁶ Там само, 351 с.

⁷ Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. (1996). *Власні імена людей*: словник-довідник. К.: Наук. думка. 61 с.

абсолютно не узгоджується і характером персонажа, адже благодаттю не може бути той, хто відбирає життя: «Не тому ти Богу, Білозуб, служив ... Зовсім не тому...»⁸.

Головний персонаж роману – Іван є протиприродним у власному холоднокривому підкоренні підсвідомого бажання, яке штовхає його до пошуку нових жертв. Подібним є і аномальний тоталітарний світ, у якому існує вбивця. Цього апокаліптичного чоловіка із звіриними інстинктами народила «країна суцільного мороку». Він є усоболенням сатани, одержимим невситимою помстою, і бажанням смертельно налякати мешканців кінцесвітньої імперії.

Прізвище **Білозуб** уживається у романі 50 разів і характеризує соціальний стан персонажа: «– Прізвище, – хрипить Ракша. – Білозуб, Інженер-біолог»⁹. Ситуації ужитку цього антропоніма засвідчують його нейтральність та етикетну організацію способів іменування осіб, притаманну зображуваному в творі часу.

Окрім імені та прізвища головний герой роману має ще прізвисько **Зуб** (30 ужитків). Мотив прізвиськової номінації може бути зумовленим соціальними, географічними, ситуативними, фізичними чинниками. Так, прізвисько Зуб, гадаємо, є похідним від прізвища Білозуб: «Іван Білозуб, що носить прізвисько Зуб»¹⁰. Уживаючись переважно в мові автора роману, прізвисько Зуб є художньо вмотивованим, в ньому виявляється естетика народного мислення, образність і дотепність народного мовлення.

Другим за частотою вживання є прізвище **Ракша** (431 ужиток), яке позначає професійного й невідкупного капітана МВС. З тексту твору дізнаємося, що надокучливе прізвище «Ракша» скоріше є прізвиською і виступає головним засобом художньо-стилістичного осмислення образу: «А прізвисько-то я йому вимутив – Ракша, ракло по-сільському, жлоб по-кацапському...»¹¹; «... А хто він, то знало кілька людей. Мати **Вітьки Сурмача**, якому він і зробив документи на прізвище Ракша»¹². Справжнє прізвище героя – Сурмач (6 антроповжитків): «прізвище у нього, до того, відколи він перебрався до столиці, було зовсім іншим, – Сурмач»¹³.

Слушним є зауваження О. Суперанської про те, що «варіювання визначається не тільки часом і місцем вживання імені, але й сферою, в якій воно вживається, і відношенням того, хто говорить і слухає, до іменованого об'єкта»¹⁴. Саме цей фактор сприяє розвитку варіативності конотацій емоційно-оцінного характеру.

У різних комунікативних актах адресат може бути носієм будь-якої соціальної позиції, адресант може мати різноманітні почуття відносно об'єкта іменування, численні й типи обставин, у яких уживається антропомодель. Все це зводиться до того, що емоційно-оцінні конотації в одній антропоформулі варіюють від одного комунікативного акту до іншого: «Ти зараз, Ракша, ніхто. Випав ти. Ніхто ти, Ракша, як був ніким...»¹⁵.

З числа онімів, якими позначаються герої роману «Дофін Сатани», яскраво виділяється найменування **Васькович** (31 ужиток). Негативний квалітатив Васька разом із субстантивним суфіксом *-ович* набуває під пером О. Ульяненка функції імені по батькові, а, отже, й функції соціальної легалізації персонажа. Доказом цього є паралельне онімне позначення **Генерал** (29 ужитків), адже він міністр правоохоронних органів, має найвищий чин «державного мужа»: «– Полковнику, рація... Того... Генерал. Сам...»¹⁶; «А о тій порі наш добросердний, вболіваючий Генерал, назвемо його Васьковичем, різниці в тому аж ніякої не має, проходив камерами смертників»¹⁷.

⁸ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 379 с.

⁹ Там само, 224 с.

¹⁰ Там само, 177 с.

¹¹ Там само, 362 с.

¹² Там само, 309 с.

¹³ Там само, 204 с.

¹⁴ Суперанская А. В. (1973). *Общая теория имени собственного*. М.: Наука. 355 с.

¹⁵ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 297 с.

¹⁶ Там само, 226 с.

¹⁷ Там само, 307 с.

Генерал потребував жертв, щоб видати себе за «володаря світу», його самоутвердженню також «служували жінки». Цілком логічно, що однією з жінок Генерала у романі О. Ульяненка стає непідвладна Ліліт, яка ненавиділа його за удавану мужність, зухвалу самовпевненість та показну героїчність. Ліліт, безсумнівно, є віддзеркаленням того світу, у який дивиться чоловік-злочинець.

Повна форма імені Ліліт є основним засобом номінації персонажа. Частотний ужиток зазначеної антропоформи (102 рази) вказує на усталеність цього нейтрального іменування. Згідно з міфологічним тлумаченням, першою дружиною Адама була Ліліт (євр. злий дух; «нічний дух, привид, що пізніше набув жіночих ознак») ¹⁸. Вона відмовилася підкорятися своєму чоловіку й добровільно покинула рай.

Ліліт уявляється бунтівливою жінкою, яка вважала себе рівною Адамові, однак побачивши принизливе ставлення до себе, як до нижчої істоти, залишила його і стала супутницею володаря темних сил – Самаеля: «Нічне створіння з волоссям, яке розвивається, Ліліт літає як сова. Вона є спокусницею і розпалює бажання чоловіків, як сплять самі, викликаючи у них нічні полюції, щоб породити дітей-демонів. Вона краде дітей і намагається шкодити новонародженим. Якщо не знаходить людське дитя, щоб пожерти його, то береться до свого власного потомства» ¹⁹.

Вигнана з раю, Ліліт поступово уподібнюється Змієві, втілюючи мудрість та розум, й повертається до раю, щоб спокусити першочоловіка та його нову супутницю. Саме Ліліт у подібі Змія відкриває божественній парі таємницю духовності й кохання: Адам і Єва через Ліліт в образі Змія-спокусника пізнають свою інтелектуальну та духовну убогість (до події спокуси вони обоє були прикуті до Тіла – світу матерії, до сновидного світу невідання) і простують за змієм як нові вигнанці з раю – пошукачі своєї духовної сутності.

Художній образ Ліліт порівнюється у романі з міфічною жінкою, «прародительницею», яку було вигнано з Едему за гріхи. Автор роману прагне пізнати сутність Ліліт, її спокусливу природу, адже, на його думку, вона є Богосатаною: «Вона, як земля, що хотіла поріднитися з водою, а світ – на диво, – перетворювався на багноку» ²⁰.

Уперше Ліліт з'являється перед «списаним за не професійністю» «ментом»-полковником Ракшею як жінка з «нелюдсько красивими очима», яких неможливо збагнути: «... як і належить справжнім живим жіночим очам, ці зелені очі, що постійно міняли барву, що туманом розпливалися від сміху, що готові щохвилини вжальити, ці розумні жіночі очі нагадували погляд княгинь чи біблейських розпутниць, а в архетипній глибині своїй – спокусливу змію початку» ²¹.

Означуючи соціальну сутність Ліліт, Ракша вказує на такі риси героїні: «...це... справжня мажорка, добре вихована, не дурна, рідкісного виду баба, з крутих і найкрутіших значить»; «Про неї ані зараз, ані потім не скажеш: дівчина у червоному мусліні, жінка, матрона, Монна Ліза, Софі Лорен...» ²². З одного боку, завдяки своєму розуму та високому соціальному статусу вона – рівня чоловіку, а з іншого, вона відрізняється від нього, бо має в собі спокусливу радість, а не похмурий страх.

Своєю появою Ліліт також пробуджує сумління полковника: Ракша вирушає назустріч Богу, зобов'язавшись знайти вбивцю, якого відпустив через свій недалекоглядний розум. Впіймати злочинця – стати героєм для Ліліт, розумної, хитрої, пухнастої і лютої, як кішка, але милосердної та незалежної жінки, яка зводить з розуму наймогутніших чоловіків «країни суцільного мороку».

Ліліт – особлива спокуса й для вбивці, котрий не терпів слабких, а отже, й «продажних жінок, повійок дешевого татунку». Вона – сексуальна й безстрашна, і в ній відчувається справжня спокуса від світу, в якому хотів би жити Іван: «Це була жінка з

¹⁸ Азбука християнства (1997). Словарь-справочник. Составитель А. Удовенко. М.: Наука. С. 35.

¹⁹ Там само, 56 с.

²⁰ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. С. 289-290.

²¹ Там само, с. 245.

²² Там само, с. 203.

іншого світу. Він одразу її вирізнув по манікюру. Дорога, але скромна вдяганка.... Сріблясте «рено», руді, до мідного переливу кучері, зелені очі, тонка шкіра, але тверда рука»²³.

Аристократична вишуканість, холодна витриманість, зверхнє ставлення до вищих світу цього, потужна сексуальність робить Ліліт також рівнею чоловікові-вбивці. Він відразу помічає в ній характерну чоловічу силу: «*курить важкими, глибокими затяжками. Як справжній чоловік*»²⁴. Своєю незалежністю Ліліт викликає острах у вбивці, оскільки з такими «крутими» він ніколи не був рівнею. Вона – те, на що вбивця ніби чекав усе життя: «*Романтична, багата, красива – інший світ. Такою красивою печально жити. Але він візьме її до себе, закриє двері того світу, і вони справді можуть бути щасливими*»²⁵. Отже, далека й бажана, створена для нього, вона потрібна як супутниця, котра підійме його в очах суспільства: «*Він заставить говорити людей про нього вголос. Він заставить коритися йому, а вони за честь вважатимуть хоч раз гляннути на неї*»²⁶.

У своєму романі О. Ульяненко вдається до міфічного образу Ліліт, який загалом активно працює на матриці юдейсько-християнської міфології. Автор тлумачить його довільно, при цьому не відступаючи від основних характеристик міфу.

Реалістичне та метафізичне трактування образу Ліліт у творі формують три чоловічі бажання: державного патріарха – Генерала, викинутого з соціуму «безтолкового», але озлобленого до злочинності, Івана Білозуба.

З числа проаналізованих варіантів імен, що функціонують у романі О. Ульяненка «Дофін Сатани» яскраво виділяється онімне позначення **Ангел**. Так, Ангел з'являється Іванові безліч разів. Сам герой у різних ситуаціях іменує його такими варіантами: Ангел (26 разів), Прибулець (11 разів), Ангел-прибулець (1 раз), Покровитель (1 раз) та Незнайомець (1 раз).

В «Азбуке християнства» знаходимо таке тлумачення лексеми ангел: «Ангели (гр. «вісники») – безтілесні духовні сутності, наділені розумом та вільною волею, створені Богом для того, щоб служити йому, ведуть війну з ворогами Бога, несуть Його волю стихіям і людям. Вони або з бездоганною вірністю виконують це призначення, живучи тільки для нього, або ж, раз і назавжди відділившись від Бога у зраді, самі стають ворогами Бога і людей – біси»²⁷. Сам Іван, спостерігаючи Ангела, впевнюється в його винятковості: «...до нього підступився Ангел. Гість був дуже гарним з лиця. ...такого гарного, справді неземного створіння Іван ще не бачив»²⁸. Ангел, який приходить до чоловіка-вбивці Івана Білозуба – спокушає його визволитися. Але визволитися від світу, що гнітить, означає тут не що інше, як підкорити цей світ своїй волі. «*Тобі належить світ*», – нашіптує образ жіночоподібного ангела. Він викриває таємне маніакальне бажання чоловіка-сатани володіти всім світом, всіма його жінками.

Для номінації демонологічних образів О. Ульяненко добирає відповідні оніми: **Сатана** (9 разів), **Вельзевул** (2 рази), **Люцифер** (2 рази), **Антихрист** (1 раз), **Демон** (1 раз), **Повелитель Мух** (1 раз).

Сатана (євр. «противник у суді, в суперечці чи на війні. Перешкоджає, суперечить, обвинувачує»; араб. «шайтан», рос. ««диявол», нім. «чорт»²⁹ – головний антагоніст Бога і всіх вірних йому сил на землі та на небесах, ворог ряду людського, цар пекла і повелитель бісів. Як бачимо, О. Ульяненко «прагне дібрати власну особу назву, яка б адекватно

²³ Там само, с. 365.

²⁴ Там само, с. 294.

²⁵ Там само, с. 369.

²⁶ Там само, с. 377.

²⁷ *Азбука християнства* (1997). *Словарь-справочник*. Составитель А. Удовенко. М.: Наука. С. 29.

²⁸ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. С. 117.

²⁹ *Азбука християнства* (1997). *Словарь-справочник*. Составитель А., Удовенко. М.: Наука. С. 189.

характеризувала, оцінювала та однозначно ідентифікувала персонажа-денотата»³⁰. При цьому письменник дає читачеві зрозуміти і назву твору: «*На ранок Ракша дізнався, що він таки знову справжній полковник і що на нього вішають справу маньяка, тобто Дофіна, як його назвав юродивий: Дофін Сатани*»³¹. Процитований фрагмент тексту підтверджує думку В. Кухаренко про те, що семантична специфіка заголовка полягає в тому, що в ньому одночасно здійснюється і конкретизація і генералізація значення»³².

Антропоморфа **Вельзевул** у християнських апокрифах трактується як демонічна сутність, князь бісів. Його пов'язують із ім'ям згаданого в Старому Заповіті бога філістимлян Баал-Зебуба («повелитель мух»). Сучасне тлумачення семантики цього імені полягає в значенні «повелитель скверни» і вживається як синонім диявола, сатани³³. «*А зараз слухай: Люцифер з'являється в ескорті підданих. Його так і називають – Повелитель Мух*»³⁴.

Антихрист (гр. «протихристос») у християнському вченні антипод Ісуса Христа, котрий з'явиться наприкінці існування світу й очолить боротьбу проти Христа, але буде переможений. Гінець Сатани діє за його наказом. Царство Антихриста – царство морального зла, де люди охочі до грошей, горді, зухвалі, брехливі. Втілює у собі абсолютну відмову від віри³⁵. У тексті роману О. Ульяненка ці характеристики є виразними: «*Ти повинен відшукати Дофіна Сатани, він помічник, він знаряддя Вельзевула, Сатани, він Антихриста провісник...*»³⁶.

Вдало обігрується письменником у романі класична характеристика сил зла, яку уособлює **Люцифер** (лат. «ранкова зірка», планета Венера; в тому значенні – Деніца; в християнській традиції одне із позначень сатани як гордого і безсилового біса³⁷): «*Люцифер з'являється здебільше в полудень. Смердить, як тисяча свиней...*»³⁸.

Іменуючи персонажів роману, О. Ульяненко не оминув увагою прізвиська, як найбільш влучні, образні характеристики, семантично наповнені та індивідуальні за своїм утворенням. Справедливим є твердження О. Фонякової, що «прізвиська – наймотивованіший вид антропонімії у художньому тексті з прямо або посередньо (асоціативно) характеризуючою семантикою»³⁹. Так, досить вдалими, на наш погляд, є прізвисько **Рекс**. Автор залишає за персонажем це іменування як головний, константний засіб іменування (45 разів). З тексту твору дізнаємося, що «*Рекс, маленький тлутистий, з обвислим черевцем чоловічок на куцях ніжках, геть рудий, – казали, що батько в нього чи дід, тобто батько його матері був німцем...Перше своє прізвисько – Байстрик – він приймав зовсім незле*»⁴⁰. Як бачимо, вдало дібране письменником прізвисько сприяє індивідуалізації образу-персонажа та виступає головним засобом його художньо-стилістичної характеристики.

У романі О. Ульяненка використовуються також наймення історичних осіб, що надає зображуваному правдивості, достовірності, підкреслює «риси епохальної конкретності». Серед імен історичних осіб зустрічаються загальновідомі прізвища **Ленін, Сталін, Троцький, Брежнєв**: «*Потім корови того року дохли, хоча про Брежнєва ніхто нічого поганого не говорив, окрім анекдотів*»⁴¹; «*... З'явилися Мао, Ленін, тов. Сталін з Троцьким. І нещасний Адольфік, кумир ідей, мрія сопливих інтелектуалів, сучий син у*

³⁰ Белей Л. О. (1995). *Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX ст.* Ужгород: [б.в.]. 7 с.

³¹ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 364 с.

³² Кухаренко В. А. (2004). *Інтерпретація тексту*. Вінниця: Нова книга. 101 с.

³³ *Азбука християнства* (1997). *Словарь-справочник*. Составитель А. Удовенко. М.: Наука. С. 53.

³⁴ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 275 с.

³⁵ *Азбука християнства* (1997). *Словарь-справочник*. Составитель А. Удовенко. М.: Наука. С. 32-33.

³⁶ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 278 с.

³⁷ *Азбука християнства* (1997). *Словарь-справочник*. Составитель А. Удовенко. М.: Наука. С. 122.

³⁸ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 277 с.

³⁹ Фонякова О. И. (1990). *Имя собственное в художественном тексте*. Л.: ЛГУ. С. 45.

⁴⁰ Там само, с. 164.

⁴¹ Там само, с. 214.

коротких шкіряних альпійських штанях»⁴². Як бачимо, з числа згаданих історичних онімів лише наймення Адольфік має негативне забарвлення. У процесі творення негативної експресії імені Адольф (ідеолога фашизму) бере участь не лише зменшувальний, однак не пестливий суфікс *-ік*, а й детермінативи: «нешасний», «сучий син» та ін.

Як фонові оніми у романі О. Ульяненка функціонують імена таких відомих античних філософів, як **Гіппократ**, **Екклезіаст**, **Сократ**. Ці, так би мовити, глобальні, інтернаціональні імена є символом розуму й величності, геніальності. На думку В. Михайлова, «багато так званих історичних, а також міфологічних і літературних імен, є стійкими лексичними одиницями, що мають значні сугестивно-асоціативні можливості й спроможні входити у загальнолітературну мову або окремі її стилі. Часто вони можуть включати у своє значення деякі характерні риси відповідних носіїв»⁴³. Уживання О. Ульяненком таких онімів створює відповідний культурний та історичний фон: «...з широкими стягами безпорадності на узганках марнославства. Було так сказано десь у Екклесіаста...»⁴⁴; «Це його... крутило, як після ціаніду чи цикути. Бідний Сократ, нещасні його мільйони...»⁴⁵.

Висновки. Отже, поетоніми роману О. Ульяненка «Дофін Сатани» значно ширше, ніж це могло б видатися на перший погляд, виповнюють характеристичним сенсом, виступають виразниками різних емоцій. Особливі наймення увиразнюють текст і надають йому яскравого звучання, тому що письменник дуже ретельно їх добирає і дбає про адекватний ужиток.

О. Ульяненко володіє неабиякою точністю в розумінні й доборі імен. Різноманітність форм іменування використовується автором творчо, зі стилістичною метою. Мовний досвід дозволяє письменникові поставити той чи інший онім у потрібний фокус і залучити читача до його бачення в ланцюжку інших імен, а відтак до виділення найяскравіших рис.

Антропонімний простір аналізованого тексту становить вдячну царину для подальших досліджень онімів, їх функціонального навантаження та з'ясування специфіки індивідуально-авторського ім'ятворення.

Література:

- Азбука християнства* (1997). *Словарь-справочник*. Составитель А. Удовенко. М.: Наука. С. 35.
- Белей Л. О. (1995). *Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX ст.* Ужгород: [б.в.]. 7 с.
- Боева Е. В. (1993). *Антропонімія повістей М. В. Гоголя*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса. 14 с.
- Карпенко Ю. О. (2001). *Власні назви в художній літературі*. Наукові записки. Вип. 37. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. 170 с.
- Карпенко Ю. О. (1984). *Имя собственное в художественной литературе*. Филологические науки. № 4. 35 с.
- Кухаренко В. А. (2004). *Інтерпретація тексту*. Вінниця: Нова книга. 101 с.
- Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. (1996). *Власні імена людей*: словник-довідник. К.: Наук. думка. 61 с.
- Суперанская А. В. (1973). *Общая теория имени собственного*. М.: Наука. 355 с.
- Ульяненко О. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. 268 с.
- Фонякова О. И. (1990). *Имя собственное в художественном тексте*. Л.: ЛГУ. С. 45.

⁴² Там само, с. 226.

⁴³ Михайлов В. Н. (1987). *Специфика собственных имен в художественном тексте*. Филологические науки. №6. С. 79.

⁴⁴ Ульяненко О. С. (2003). *Сталінка. Дофін Сатани*: романи. Харків: Фоліо. С. 166.

⁴⁵ Там само, с. 234.

REFERENCES

- Azbuka hristianstva (1997). *Slovar-spravochnik / Sostavitel A. Udovenko*. [Alphabet of christianity. A reference Dictionary-book / is Compiler A. Udovenko]. M.: Nauka. 228 p. [in Russian].
- Belei, L. A. (1995). *Funktsionalno-stilistichni mozhlivosti ukrayinskoyi literaturno-hudozhnoui antroponimiyi XIX-XX st.* [Functional and stylistic possibilities of Ukrainian literary and artistic anthroponymy of the XIX-XX centuries]. Uzhhorod: Patent. 120 p. [in Ukrainian].
- Boeva, E. V. (1993). *Antroponimiya povistey M.V.Gogolya*. [Anthroponymy of the Tales of M.V. Gogol]. avtoref. dis ... kand. filol. nauk. Odessa, 16 p. [in Ukrainian].
- Karpenko, Yu. A. (1984). *Imya sobstvennoe v hudozhestvennoy literature*. [Proper name in fiction]. Philological sciences. № 4, p. 34-40. [in USSR].
- Karpenko, Yu. A. (2001). *Vlasni nazvi v hudozhnuy literaturi*. [Proper names in fiction] Scientific Notes, vol. 37, Series: Philological Sciences (Linguistics), Kirovograd: RIC KSPU named after V. Vinnichenko, p. 170-172. [in Ukrainian].
- Kukhareno, V. A. *Interpretatsiya tekstu*. [Interpretation of the text]. Vinnytsya: NOVA KNYGA. 272 p. [in Ukrainian].
- Mikhailov, V. N. (1987). *Spetsifika sobstvennyih imen v hudozhestvennom tekste*. [The specifics of proper names in fiction Philological Sciences]. №6, p. 78-82. [in USSR].
- Skripnik, L. G., Dzyatkivska, N. P. (1996) *Vlasni imena lyudey: Slovník-dovidnik*. [Names of people Reference dictionary]. K.: Naukova Dumka. 335 p. [in Ukrainian].
- Superanskaya, A. V. (1973). *Obschaya teoriya imeni sobstvennogo*. [The general theory of the proper name]. M.: Nauka. 366 p. [in USSR].
- Ulyanenko, O. S. (2003). *Stalinka. Dofin Satani: romanu*. [Stalinka. Dauphin of Satan: Novels]. Kharkiv: Folio. 382 p. [in Ukrainian].
- Fonyakova, O. I. (1990). *Imya sobstvennoe v hudozhestvennom tekste*. [Proper name in fiction]. L.: LSU. 103 p. [in USSR].

Sokolova A. The functional and stylistic potential of the poetonyms of Oles Uliianenko's novel «Dofin of Satan».

The article considers the functional and stylistic features of poetonyms of O. Uliianenko's novel «Dofin of Satan». The main attention is focused on onomastic vocabulary, which occupies a special place in the verbal palette of the novel by O. Uliianenko. It is a particularly noticeable, stylistically and semantically labelled expressive tool, a striking feature of the author's style.

The onym space of the novel «Dofin of Satan» is vast and diverse. Creating the images of his characters, the writer designs onomastic models for them with a great artistic skill.

In the framework of the article, the anthropof formulas of the main, secondary and extra-plot characters of the work and the frequency of their use are examined, the specifics of the selection of poetonyms and their main functions are clarified.

The study has shown found that the names, surnames and nicknames of the heroes of the novel can have different semantic content, variability of emotional and evaluative connotations. O. Uliianenko also reveals his individual ingenuity in the onomastic components of character creation, where each image is unique.

For the nomination of demonological images O. Uliianenko selects the appropriate onyms: Satan, Beelzebub, Lucifer, Antichrist, Demon, Lord of the Flies, successfully revealing the classic characteristics of the forces of evil.

The use of the names of historical persons in the novel by O. Uliianenko creates veracity and reliability, emphasizes the features of epoch-making specificity. Among the historical names, there are well-known surnames: Lenin, Stalin, Trotsky, Brezhnev.

The names of such famous ancient philosophers as Hippocrates, Ecclesiastes, Socrates function as background onyms in the novel by O. Uliianenko. The use of such names by the author creates an appropriate cultural and historical background.

The analysis of the names of the characters of the novel by O. Uliianenko «Dofin of Satan» has shown that the poetonyms make the text expressive and give it a bright sound. A variety of forms of naming are used by the author creatively, with a stylistic purpose.

Key words: poetonym, anthroponym, onym space, anthropof formula, character.